



JANNE SUTTING JA ENE ELLIK. FOTO: KRISTINA TRAKS

Aasta parimad lastekaitsetöötajad: laste ja peredeni peaks abi jõudma kiiremini

**Kristina Traks***ajakirjanik*

Lastekaitsetöö kohta on kõigil oma arvamus, küll peetakse lastekaitsetöötajaid liiga sekkuvateks või hoopis liiga passiivseteks. Seekord on ajakirja Sotsiaaltöö vestlusringis Keila linnavalitsuse lastekaitsetöötajad **Janne Sutting** ja **Ene Ellik**. Uurisime lähemalt nende pingelise ja väga emotsionaalse ameti kohta.

Janne ja Ene töötavad Keilas paarisrakendina juba viimased viis aastat ning selle aasta märtsis tunnustas Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon neid kui aasta parimaid lastekaitsetöötajaid. Lastekaitse tööpõld on väga lai: nad tegelevad peredega, kus vanematel on vähe vanemlikke oskusi, tegelevad lähisuhtevägivalla juhtumitega, koolikohustuse mittetäitjatega, asenduskodus kasvavate lastega, väärkoheldud

lastega, erivajadustega lastega, alaealiste õigusrikkujatega, aga nõustavad ka lahku läinud peresid hooldusõiguse ja suhtluskorra küsimustes ning esitavad kohtule arvamusi ja osalevad kohtuistungitel lastega seotud tsiviilmenetlustes. Koostööd tehakse koolide, lasteaedade, politsei, psühhiaatriaiglate, rehabilitatsioonikeskustega, psühholoogidega, Rajaleidjaga, kriminaalhooldajate ja

prokuröridega, asenduskodudega, noortekeskusega, erinevate MTÜdega, sotsiaalkindlustusametiga ja eeskätt muidugi lapse endaga ning perega. Lapse seisukohalt on see viimane ehk kõige määravam, et ta abi saaks. Selles töös on harva ühesuguseid päevi, pigem on tavaline, et hommikul tööle minnes ei tea Janne ja Ene, mida päev neile toob.

Olete Keilas ainsad lastekaitsetöötajad. Milline on teie tööpõld?

Janne: Abi vajavaid peresid on Keila linnas palju. Aasta-aastalt üha enam tuleb tegeleda peredega, kes on läinud lahku ja lapsevanemad ei jõua omavahel kokkuleppele lapse elukoha ning suhtluskorra küsimuses. Pidevalt kasvab ka mitmesuguste sotsiaalsete probleemidega perede arv.

Viimase paari aasta jooksul on hakanud pered ka ise meie poole pöörduma.

Ene: Sageli tuleb lahku läinud peresid nõustada ka pärast kohtuotsuse jõustumist. Paraku on sageli nii, et kohtumäärus ei lahenda vanemate omavahelisi konflikte ega pane neid koostööd tegema. Vahel on need aastatepikkused tülid, mida käiakse meie juures lahendamas. Sageli ei ole lapsevanemad rahul ühegi ametkonna tööga, olgu selleks siis lastekaitse, kohus või psühholoog. Mõlemale vanemale tundub, et just temal on õigus.

Janne: Kõige kurvem on, et kogu selle probleemipuntra juures unustatakse laps. Meie asi on olla lapse poolt ja seista tema eest. Proovime jõuda nii kaugele, et lapsel oleks lahus elava vanemaga kavakindel ja turvaline suhtluskord. Püüame veenda vanemaid, et nad ei mõjutaks lapsi teise vanemaga mitte suhtlema. Lastega manipuleerimine on

kahjuks väga sage. Praegu on väga levinud vaidlemine kohtus ja aina sagedamini pöörduvad vanemad kohtu poole lastega seotud vaidlustele lahenduste leidmiseks. Juhtumid on keerulised, vanemad on oma õigustest teadlikud – palgatakse ennast esindama advokaat ja hakatakse oma õigust nõudma. Advokaadi roll on esindada kliendi õigusi, aga sageli jäävad lapse tegelikud vajadused seejuures tagaplaanile.

Kuidas minna lahku nii, et sellest ei tuleks aastatepikkust sõda, kus kannatajaks on laps või lapsed?

Ene: Kahtlemata on lahutus emotsionaalne ja valus. Siiski peaks püüdma jätta oma emotsioonid tagaplaanile ja mõtlema eelkõige lapsele. Kui vanemad lahutavad, on iga laps õnnetu ja stressis. Ta võib hakata ennast süüdistama, et nii on läinud.

Janne: Kohus peaks olema viimane võimalus ning kohtusse pöördumine tuleks hoolikalt läbi mõelda. Sealt saadav tulemus ei pruugi lahendada probleeme ega meeldida kummalegi vanemale. Suhtluskord küll määratakse, kuid alati ei lahenda kohtumäärus probleeme ja ei pane lapsevanemaid koostööd tegema. Aga just laste nimel on vanematel vaja teha koostööd ka pärast lahutust.

Ene: Lahku läinud vanematega tegelemine on meie töö üks keeruline külg. Me oleme kahe osapoolte vahel ja eks meid süüdistatakse ka erapoolikuses. Kindlasti oodatakse meilt rohkem, kui me aidata saame. Lapsevanemad ootavad sageli, et oleksime õigusemõistjad, seda me aga ei ole.

Kuulan teid ja mõtlen, et teil peavad olema väga mitmekülgsed oskused ning teadmised, et kõigega hakkama saada...

Janne: Meie roll on väga laiahaardeline ning sotsiaaltöö õppimine ei anna kõiki neid teadmisi, mida töös vaja läheb. Peame oskama

Kes on kes?

Ene Ellik (53)

- Praeguses ametis 2014. aastast. Enne seda töötanud lasteaiaõpetajana ja erivajadustega inimeste teenuste koordinaatorina, varem pikalt ka raamatupidajana
- Lõpetas Tallinna Ülikoolis sotsiaaltöö bakalaureuseõppe, kõrvalerialaks lastekaitse. On ennast pidevalt täiendanud lastekaitsealastel koolitustel
- Vabal ajal armastab teha tervisesporti ja käsitööd

Janne Sutting (32)

- Keila lastekaitsetöötaja alates 2012. aastast
- Töötanud ka Tallinna Lastekodus ja Tallinna Perekeskuses; esimesed töökohad olid teenindus- ja müügiialal
- On teinud vabatahtlikku tööd kahe lapse tugiisikuna ja MTÜs Eluliin
- Lõpetas Tallinna Ülikooli lastekaitse ja sotsiaalpedagoogika magistriõppe, eelmisel aastal alustas tervisedenduse rakenduskõrgharidusõppega. Läbinud mitmeid lastekaitsekoolitusi.
- Vabal ajal armastab teha tervisesporti

orienteeruda juriidikas, omama psühholoogi teadmisi ja oskusi, teadmisi tervishoiust.

Kui meid on teavitatud abivajavast lapsest, siis enamasti oodatakse kiireid muutusi paremuse poole. Kuid sageli kestab töö lapse ja tema perega aastaid, enne kui midagi muutub.

Ene: Päriselus on meie töö üsna erinev sellest, mida koolis õpetati. Kindlasti peaks koolist saama rohkem juriidilisi teadmisi ja ka praktilisi oskusi, näiteks kuidas häiritud lapsega vestelda. Peame kõigis juhtumites selgitama välja lapse arvamuse, seda olenemata tema vanusest ja emotsionaalsest seisundist.

Kuidas jõuab teieni teave abivajajatest?

Ene: Kõige rohkem teavet saame politseilt ja koolist. Paraku on mõnikord nii, et probleemid püsivad varjatuna või ei jõua info meieni nii ruttu, kui võiks või peaks.

Janne: Eesti inimene teise pere ellu naljalt ei sekku. Isegi kui ta kuuleb, et kõrval toimub vägivaldsemine või ta näeb, et laps hulgub üksi tänavatel. Ta ei teata sellest politseisse ega lastekaitsele. Mul on olnud juhtum, kus oldi üllatunud, kuidas lastekaitsetöötaja ei

tea peres toimuvast.

Ene: Positiivne on see, et viimase paari aasta jooksul on hakanud pered ka ise meie poole pöörduma. Näiteks on tulnud küsima nõu, kui lastega esineb raskusi, on uuritud perenõustamise võimalusi.

Kas lapsed ka ise teie poole pöörduvad?

Janne: Jah, ikka. Minul on küll selliseid juhtumeid, kus laps leiab, et vanema kehtestatud reeglid on ebaõiglased. Tegelikult aga on see, kui vanemad püüavad just piire seada, lapse enda huvides. On ka lapsi, kes kaebavad, et vanem karistab füüsiliselt. Lasteabi telefoni teavad lapsed üsna hästi ja sinna ka helistatakse. Muidugi need juhtumid, kui lapsed ise meie juurde tulevad, ei ole küll väga sagedased.

Milline on teie töös n-ö tüüpjuhtum?

Ene: On peresid, kus esinevad sotsiaalsed probleemid põlvest-põlve, sest puuduvad oskused laste kasvatamisega toime tulla, pooleli on jäänud nii vanemate kui ka laste haridustee. Väga suur probleem on vähene emotsionaalne seotus ja lähedus oma lastega, isegi väikelastega.

Ei osata lastele turvatunnet pakkuda ja see on põlvkondade kaupa edasi kandunud. Meil on olnud vanemaid, kes ütlevad, et nad ei tunne oma laste vastu midagi. Peretöötaja õpetabki siis vanemaid, et võta laps sülle, kallista teda, tee pai. Õpetatakse ka seda, kuidas peres õdede-vendade vahel tekkinud lahkkelisid lahendada. Paljudel peredel on võlad, mis sugenevad oskamatuses majandada. Enamik vanematest käib küll tööl, kuid rahast ikkagi ei jätku. Raha kasutatakse ebamõistlikult, panustatakse seda enda välimusse, tehnikasse jms. Mitmes peres õpetavad peretöötajad eelarve koostamist ja selle järgimist.

Kui suur probleemide põhjus on alkoholi liigtarvitamine?

Ene: Alkoholi tarvitamine on meil Eestis justkui norm. Aktsepteeritakse, et mees töölt tulles kodus õlut joob või naine nädalavahtetusel pidutseb. Kahjuks on peresid, kus normaalseks peetakse ka seda, et vanem ise ostab alaealisele alkoholi põhimõttel, et las joob kodus, meie silma all.

Te töötate ainult keeruliste juhtumitega. Kas on ka mingeid valearusaamu või müüte, mis segavad peresid abi vastu võtmast?

Janne: Raske on aidata peresid, kus vanematel on psüühikahäireid, neil on näiteks bipolaarne meeleoluhäire, depressioon, on teinud suitsiidikatseid. Paraku on meie ühiskonnas endiselt tabu minna psühhiaatri juurde ja paljud ei võta ka neile juba määratud ravimeid. Ka psüühikahäiretega lapsed jäävad selle tõttu ilma abita, sest vanemad kultiveerivad suhtumist „psühhiaater on hulluarst”. Samamoodi levivad soovitusel, et „ära anna lapsele rohtu, sest sellel on kõrvaltoimed”. Tegelikult aga on rohtu vaja, sest laps ei suuda ilma ravita keskenduda ja õppimisega toime tulla.

Ene: Lapsevanemad ei ole sageli nõus võimaldama lapsele tema vajadustest tulenevat

Mõnes peres ei teatagi, kuidas pereelu võiks normaalselt toimida ja seega ei tunnistata ka, et abi vajatakse. Ei nähta seda, et laps on tänaval, sest tal on kodus halb olla.

õiget õpet (tõhustatud toega õpet). Vanemad ei mõista, et eripäraga lapsi häirivad helid ja hääled, nad ei suuda keskenduda suures klassis sagimise keskel ning neil on vaja üks-ühele tegelemist. Korduvalt oleme kuulnud vanemaid ütlemas, et „sinna lollide klassi me küll oma last ei pane”. Samamoodi keeldutakse lapsele puude taotlemisest, sest sellega seoses levivad ka igasugused väärarusaamad.

Kui palju tuleb töös ette teie endi vastu suunatud negatiivset suhtumist või hoiakuid?

Janne: Tavaliselt on meie kõne uuele perele väga ehmata. Kui aga õnnestub luua kontakt ja nad näevad, et me ei ole vaenlased, võib alguse saada tulemuslik koostöö.

Ene: Rohkem on küll neid peresid, kes meiega koostööd teevad. Üksikutel juhtudel oleme kohanud ka suhtumist, et „meil on ju kõik korras, kuid lastekaitse kiusab”. Mõnes peres ei teatagi, kuidas pereelu võiks normaalselt toimida (näiteks, et on võimalik elada tülitsemise ja vägivaldta) ja seega ei tunnistata ka, et abi vajatakse. On ka neid, kes oma hädades süüdistavad kogu maailma, kaasa arvatud meid. Sellise perega on positiivseid tulemusi saavutada väga raske.

Kui kolm aastat tagasi jõustus uus lastekaitseadus, kirjutati palju sellest, et nüüd hakatakse peredest lapsi ära võtma. Kui palju neid juhtumeid tegelikult ette tuleb?

Ene: Meie oma töötamise ajal polegi seda teinud.

Janne: Lastekaitse ei ole karistusorgan. Me ei ole siin selleks, et lapsi ära võtta. See on kõige-kõige viimane võimalus, mida tehakse siis, kui pikka aega pole õnnestunud perega koostööd teha, midagi ei ole muutunud ja laste elu ning areng on suures ohus. See pole nii, et kõne meile, ja me võtame lapsed ära.

Ene: Uue seaduse jõustudes kirjutati tõesti palju sellest, et lastekaitsetöötajatel on nüüd suuremad võimalused lapsi peredest eraldada. Aga seda, mida kardeti, pole toimunud, pigem on lapse perest eraldamine hoopis raskem. Kui eraldame lapse perest, siis juba 72 tunni jooksul peab selle kohta olema kohtuotsus. Varem ütles seadus, et selline kohtuotsus tuli teha „esimesel võimalusel”, mis võis vabalt tähendada ka poolt aastat. Jutud laste ära võtmisest aga osutavad karuteene peredele, kel oleks abi vaja, kuid kes ei julge just selle hirmu tõttu abi küsida.

Janne: Teistpidi saame ka kriitikat, et miks te ometi lapsi sellelt perelt ära ei võta. Kui kodu on must ja ema nähti linnas pidutsemas, ei ole see veel põhjus laste äravõtmiseks.

Ene: Ühiskonnas on palju viha alaealiste õigusrikkujate suhtes, kes näiteks tänavatel kogunevad. Ei tajuta põhjust, miks lapsed seal on ja miks nad nii käituvad. Ei nähta seda, et laps on tänaval, sest tal on kodus halb olla.

Paraku on sotsiaalmeedia suurepärase koht just sellise viha ja valearusaamade levitamiseks. Sotsiaalmeedia teeb meie töö kindlasti raskemaks. Kriitikat on meie suhtes palju ja samas oodatakse meilt imet – et kui sa oled lastekaitsetöötaja, siis peaksid võlukepikesega

kõik mured lahendama. Aga mõne pere puhul ongi paranemise sammud imetillukesed, ja needki tulevad alles aastatega.

Kuidas te kõige selle juures läbipõlemist väldite?

Janne: Räägime hästi palju üksteisega, oleme kursis üksteise juhtumitega, teeme palju koostööd, käime koos kodukülastustel. Konfidentsiaalsusnõude tõttu me kodus oma tööst rääkida ei tohi, seetõttu on suurepärase, et saame üksteisega mõtteid ja tundeid jagada. Kui mõni asi jääb pähe ketrama, on hea helistada teisele ja mõtteid vahetada.

Kui saaksite midagi sotsiaalsüsteemis muuta, siis mida te teeksite?

Janne: Võtaksin tööle rohkem spetsialiste ja teeksin nii, et teenused oleksid kättesaadavamad ning paindlikumad ja järjekorrad lühemad.

Ene: Kord kuus psühholoogi juures käimisest jääb sageli väheks, esialgu oleks kindlasti seda teenust vaja tihemini, 1–2 korda nädalas. Siis oleks nõustamine tulemuslikum. Ei ole normaalne, et abivajaja peab kuid psühhiaatri visiiti ootama ja süsteemist läbimurdmiseks ning abi saamiseks palju vaeva nägema ja meeletut järjekindlust üles näitama.

Hästi oluline on märgata probleeme juba lasteaias ja algkoolis. Selleks on aga haridus-asutusel tarvis piisavalt tugipersonali. Praegu on kahjuks sageli nii, et probleemid aina kuhjuvad ning kriis saabub lapse teismeeas, kui asjad on juba väga halvad. **S**